

بررسی تطبیقی جهت‌گیری شبستان در مساجد سنتی و معاصر

حمیدرضا صارمی^۱، سحر خدابخشی^{۲*}، متین خلاق دوست^۳

^۱ استادیار گروه شهرسازی، دانشگاه تربیت مدرس تهران، ایران

^۲ آموزشکده فنی و حرفه‌ای سما، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرمانشاه، کرمانشاه، ایران

^۳ مدرس گروه معماری، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۶/۱۰

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۱/۱۸

چکیده

شبستان به عنوان شاخص‌ترین عنصر معماری در مساجد سنتی می‌باشد که به لحاظ ساختاری و کالبدی از جایگاه مهمی برخوردار بوده است. ولی با گذشت زمان در معماری مساجد معاصر تغییرات مشهودی در ساختار و سازمان فضایی آن بوجود آمده است. از این رو هدف اصلی این مقاله بررسی اهمیت جهت‌گیری و سلسله مراتب فضایی شبستان در طراحی مساجد ایرانی - اسلامی است و در نظر دارد با شناخت نظام اندیشه و زیرساخت‌های تفکر معماران مساجد ایرانی - اسلامی به مطالعه تطبیقی جایگاه و جهت‌گیری شبستان در معماری مساجد سنتی (دوره صفوی اصفهان) و مساجد معاصر (تهران) بپردازد. نمونه مورد بررسی پنج مسجد دوره صفوی شهر اصفهان و پنج مسجد معاصر شهر تهران می‌باشد که ضمن برداشت موقعیت مکانی، از نظر هندسه و چیدمان فضای داخلی و جهت ورود به بنا تا قرارگیری در جهت محور قبله مورد تجزیه و تحلیل ساختاری قرار گرفته‌اند. روش تحقیق در این پژوهش، از نوع تفسیر تاریخی و توصیفی - تحلیلی می‌باشد که با استفاده از تدابیری چون پیمایش میدانی و جمع‌آوری اطلاعات کتابخانه‌ای با مطالعه اسناد سخت و نرم به بررسی شواهد پرداخته و تحولات فضایی شبستان در مساجد سنتی شهر اصفهان و مساجد معاصر شهر تهران استخراج و با ترسیم نمودارها به صورت تطبیقی بررسی شده‌اند. نتایج پژوهش حاصل از بررسی تطبیقی مساجد سنتی و معاصر و تحلیل نقاط قوت و ضعف هر یک از مساجد در طراحی شبستان بیانگر این موضوع است که در طراحی مساجد معاصر شهر تهران به جهت‌گیری شبستان توجه چندانی نشده و بدون تعریف درست از آن، شبستان‌ها به نمازخانه‌ای بدل شده‌اند که فاقد اصول خلاقیت و مفهوم‌گرایی و وحدت در عین کثرت می‌باشند.

واژگان کلیدی: جهت‌گیری شبستان، تحولات فضایی مساجد، مساجد صفوی اصفهان، مساجد معاصر تهران.